

Sygn. akt I CSK 511/08

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 16 lipca 2009 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Tadeusz Wiśniewski (przewodniczący)

SSN Iwona Koper (sprawozdawca)

SSN Marek Sychowicz

w sprawie z powództwa A. T. i B. T.
przeciwko Koncernowi "E." S.A. w G.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 16 lipca 2009 r.,
skargi kasacyjnej powodów
od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 5 czerwca 2008 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok w części oddalającej powództwo
o zapłatę (pkt II) i sprawę w tym zakresie przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania wraz
z rozstrzygnięciem o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Wyrokiem z dnia 30 lipca 2007 r. Sąd Okręgowy w P. nakazał pozwanemu Koncernowi E. S.A. usunięcie kabli sieci energetycznej oraz słupa energetycznego znajdujących się na nieruchomości powodów A. i B. T. w P. oznaczonej jako działka 548 w terminie 7 dni od dnia jego uprawomocnienia się oraz umocował powodów do dokonania usunięcia kabli i słupa na koszt pozwanego w razie zwłoki w wykonaniu czynności pozwanego. Nadto zasądził od pozwanego na rzecz każdego powodów kwoty po 85.005,43 zł z ustawowymi odsetkami. W pozostałym zakresie oddalił powództwo o zapłatę, obejmujące łącznie kwotę 187.098,41 zł, której zasądzenia domagali się powodowie z tytułu wynagrodzenia za korzystanie przez pozwanego bez tytułu prawnego z działek nr 548 (w kwocie 186.240 zł) i nr 549 (w kwocie 858,41 zł).

Wyrok zapadł w następującym stanie faktycznym.

Powodowie są właścicielami nieruchomości o pow. 1618 m² oznaczonej jako działka ew. nr 548 przy ul. K. 6 w P., na której usytuowane są kable sieci energetycznej i słup energetyczny zajmujące pow. ok. 388 m². Powodowie są również współwłaścicielami części tamże położonej działki nr 549. Nieruchomości te nabyli w 1996 r.

Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 15 czerwca 2005 r., zmieniającym wyrok Sądu Rejonowego z dnia 15 lutego 2005 r., nakazał pozwanemu wydanie powodom nieruchomości o pow. 30 m² oznaczonej jako działka nr 549. Poprzednik prawny pozwanego występował wcześniej o stwierdzenie, iż nabył przez zasiedzenie własność tej działki, jednak jego wniosek został oddalony postanowieniem Sądu Rejonowego z dnia 21 października 1999 r. Wyrokiem z dnia 28 listopada 2006 r. Sąd Okręgowy zasądził od pozwanego na rzecz powodów kwotę 18.927,50 zł tytułem wynagrodzenia za korzystanie z działki nr 549 za okres do października 2006 r.

Pozwany korzysta z gruntów powodów, na których usytuowane są urządzenia energetyczne bez tytułu prawnego. Po jego stronie, nie powstało sui

generis ograniczone prawo rzeczowe na nieruchomości, wobec niezłożenia przez osoby uprawnione koniecznego do jego powstania oświadczenia.

W tym stanie rzeczy uznał Sąd Okręgowy, że powodom przysługuje przeciwko pozwanemu roszczenie z art. 222 § 2 k.c. Jako nieuzasadniony ocenił zarzut pozwanego, że żądanie usunięcia przedmiotowych urządzeń z nieruchomości powodów jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego, gdyż w momencie nabywania gruntów byli oni świadomi istnienia na nich urządzeń energetycznych. Wskazał, że brak jest podstaw do premiowania pozwanego, za to, że jego poprzednik prawny zaniedbał – umieszczając urządzenia na nieruchomości – uregulowania kwestii prawnych związanych z korzystaniem z cudzej nieruchomości. Konsekwencje tego zaniechania nie mogą obciążać nabywców gruntu. Pozwany jako posiadacz w złej wierze jest więc zobowiązany do zapłaty powodom wynagrodzenia za korzystanie z działek nr 548 i 549, którego wysokość - ustalona według wyliczenia biegłej w oparciu o stawki czynszu określone przez Gminę P. na dzierżawę gruntów - nie była przez pozwanego kwestionowana.

Apelację od wyroku Sądu Okręgowego wniósł pozwany zaskarżając go w zakresie uwzględniającym oba żądania.

Zaskarżonym obecnie wyrokiem Sąd Apelacyjny:

- uchylił wyrok Sądu Okręgowego w części nakazującej pozwanemu usunięcie urządzeń energetycznych z nieruchomości powodów stanowiącej działkę nr 548 oraz rozstrzygającej o kosztach postępowania i sprawę w tym zakresie przekazał Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania,
- zmienił zaskarżony wyrok w części uwzględniającej powództwo o zapłatę przez jego oddalenie co do kwoty 169,152,48 zł

Sąd Apelacyjny podzielił zarzut apelującego, iż Sąd Okręgowy nie rozważył należycie przesłanek ustalających zakres prawa własności powodów do przedmiotowych nieruchomości. Jak wynika bowiem z materiału dowodowego poprzednimi właścicielami działki 548 byli poza powodami także spadkobiercy S. M. oraz Gmina P., która sprzedała powodom swój udział w dniu 4 grudnia 1996 r. Na działce 549 została postawiona stacja TRAFO, a właścicielami tej działki są powodowie oraz Gmina P. Z powołaniem się na dowody zebrane w sprawie I C

.../03 wskazał, że stacja TRAFO została zbudowana w 1966 r. na działce o pow. 30m² wyodrębnionej geodezyjnie w 1972 r., nie jest natomiast znany stan prawny nieruchomości, z której została ona wyodrębniona. Na podstawie aktów notarialnych znajdujących się w tych aktach sprawy można jedynie domniemywać, że obie działki stanowiły kiedyś całość i były współwłasnością ze Skarbem Państwa a później Gminą P. Kwestia ta nie była jednak przedmiotem zainteresowania Sądu pierwszej instancji. Nadto wskazał, że zgodnie z art. 140 k.c., dla zbadania czy żądanie negatoryjne powodów zasługuje na uwzględnienie konieczne jest ustalenie, czy nie doszło do ograniczenia ich prawa własności na podstawie zezwolenia organu administracji wydanego na podstawie art. 35 ustawy z dnia 12 marca 1958 r. o zasadach i trybie wywłaszczania nieruchomości (tekst jedn. Dz.U. z 1974 r., Nr 10, poz. 64 ze zm.) przez ustanowienie trwałego obowiązku znoszenia wzniesionych urządzeń energetycznych (służebność publiczna, przesyłowa). Stwierdził, że w okolicznościach przedmiotowej sprawy istnieją przesłanki do przeprowadzenia w tym zakresie dowodów z urzędu, a przyjęcie przez Sąd Okręgowy, iż nie zachodzą okoliczności ograniczające prawo własności jest w tej sytuacji przedwczesne.

Dokonując zmiany wyroku przez oddalenie powództwa o zapłatę ponad kwotę 858,38 zł Sąd Apelacyjny przyjął, z powołaniem się na stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w wyroku z dnia 9 marca 2007 r., II CSK 457/06 (nie publ.), że w świetle art. 224 § 2 k.c. i art. 225 k.c. właściciel, którego prawo zostało naruszone w inny sposób, niż pozbawienie faktycznego władztwa nad rzeczą nie doznaje uzupełniającej ochrony przez możliwość domagania się wynagrodzenia za korzystanie z rzeczy od osoby biernie legitymowanej co do roszczenia negatoryjnego.

W skardze kasacyjnej opartej na podstawie naruszenia prawa materialnego powodowie, którzy zaskarżyli wyrok Sądu Apelacyjnego w części zmieniającej wyrok Sądu pierwszej instancji zarzucili naruszenie:

- 1) art. 224 § 2, art. 225, art. 230 w zw. z art. 352 § 1 i 2 k.c. przez błędną wykładnię polegającą na uznaniu, że ich roszczenia wynikające z art. 224 § 2 i 225 k.c. nie uzupełniają roszczenia negatoryjnego;

- 2) art. 5 k.c. w zw. z art. 21 ust. 1 Konstytucji przez błędną wykładnię polegającą na uznaniu, że brak jest przesłanek do uwzględnienia ich roszczenia, podczas gdy prawidłowy jest wniosek, że w warunkach gospodarki rynkowej w demokratycznym państwie prawa nie można pozbawić właściciela dochodu za bezumowne korzystanie z nieruchomości.

Wnosili o uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy przez zasądzenie na ich rzecz uprzednio orzeczonych kwot lub przekazanie sprawy w zakresie objętym zaskarżeniem Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Sąd Apelacyjny uchylając wyrok Sądu Okręgowego w części uwzględniającej roszczenie negatoryjne powodów dotyczące działki nr 548, trafnie wskazał, że dla oceny jego zasadności konieczne jest ustalenie czy ograniczenie wykonywania prawa własności tej nieruchomości ma oparcie w legalizujących je decyzjach administracyjnych.

Okoliczność ta ma pierwszorzędne znaczenie także dla rozstrzygnięcia o zgłoszonym przez powodów żądaniu zasądzenia wynagrodzenia z tytułu bezumownego korzystania z przedmiotowej nieruchomości. Legalne korzystanie przez stronę pozwaną z nieruchomości w zakresie wynikającego z ewentualnej decyzji administracyjnej, wydanej na podstawie art. 35 ustawy o zasadach i trybie wywłaszczania nieruchomości, obowiązku znoszenia przez powodów jako właścicieli nieruchomości tego korzystania przesądzać będzie bowiem o bezzasadności powództwa w tej części, a zarazem o bezzasadności podniesionych w skardze kasacyjnej zarzutów naruszenia art. 224 § 2, art. 225, art. 230 w zw. z art. 352 § 1 i 2 k.c., niezależnie od przyjętego poglądu odnośnie do dopuszczalności dochodzenia na podstawie art. 224 § 2 i 225 k.c. roszczenia o wynagrodzenie za korzystanie z rzeczy od określonej osoby bez uprzedniego lub jednoczesnego wytoczenia wobec niej powództwa windykacyjnego.

Zasadnie podnoszą skarżący, że stanowisko wyrażone w tej kwestii przez Sąd Apelacyjny jest judykaturze odosobnione. W wypowiedziach orzeczniczych Sądu Najwyższego (wyrok z dnia 11 maja 2005 r., III CK 556/04, nie publ., uchwała

z dnia 17 czerwca 2005 r. III CZP 29/05, OSNC 2006, nr 4, poz. 64, wyrok SN z dnia 17 czerwca 2005 r., III CK 685/04, nie publ.) przeważa pogląd przeciwny (pominięty w zupełności w motywach zaskarżonego wyroku), który wraz przytoczoną tam, uzasadniającą go argumentacją podziela także Sąd Najwyższy w obecnym składzie. W szczególności jak trafnie wskazano w powołanym wcześniej wyroku z dnia 17 czerwca w 2005 r., III CK 685/04, władztwo przedsiębiorstwa eksploatującego urządzenia dostarczające lub przekazujące energię elektryczną (gazową) odpowiada faktycznemu władztwu wynikającemu z prawa służebności, co pozwala uznać je za posiadacza służebności, do którego na podstawie art. 352 § 2 k.c. stosuje się przepisy o posiadaniu rzeczy, w tym art. 224 § 2 - 225 k.c. Wyłącznym źródłem i przyczyną roszczeń wynikających z art. 224-225 k.c. jest jedynie samoistne posiadanie cudzej rzeczy, które nie jest tożsame tylko z pozbawieniem właściciela wszystkich elementów faktycznego władztwa nad rzeczą, ale może także polegać na takim korzystaniu z rzeczy przez niewłaściciela, które narusza prawo własności w inny sposób, aniżeli pozbawiając właściciela faktycznego władztwa. Zasada nie łączenia roszczenia negatoryjnego z roszczeniami uzupełniającymi doznaje korekty w przypadku posiadania służebności.

Przedstawiony kierunek wykładni pozostaje zarazem w zgodzie z konstytucyjną zasadą równej ochrony własności, dopuszczającej ograniczenie tego prawa jedynie za odszkodowaniem (art. 64 ust. 2 w zw. z art. 21 ust. 2 Konstytucji).

Z tych przyczyn konieczne i uzasadnione stało się - w uwzględnieniu skargi kasacyjnej - uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w zaskarżonej części i przekazanie sprawy w powyższym zakresie temu Sądowi do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego (art. 398¹⁵ § 1, art. 108 § 2 w zw. z art. 398²¹ k.p.c.).